

У яких випадках та на яких підставах допускається прослуховування телефонних розмов в період дії режиму воєнного стану?

Разом із запровадженням на території України з 24 лютого 2022 року правового режиму воєнного стану, Президент України своїм указом від 24.02.2022 року за № 64/2022 у п. 3 передбачив можливість обмеження права людини на таємницю телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

Необхідно наголосити на тому, що встановлення вказаних обмежень визначена, як можливість, а не обов'язок держави.

Звертаємо Увагу, Конституція України у ст. 31 встановила декілька важливих умов, без дотримання яких обмеження права на таємницю телефонних розмов є неможливим. Йдеться, зокрема проте, що:

- винятки з правила про таємницю телефонних розмов можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом. Дія вказаного правила означає, що лише суд за наявності у конкретному випадку підстав, прямо передбачених законами України може винести ухвалу про надання дозволу на прослуховування телефонних розмов.
- ці обмеження можуть запроваджуватися лише з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо. Сутність такої вимоги полягає в тому, що навіть у період дії режиму воєнного стану, дозвіл на прослуховування телефонних розмов є винятком із загального правила, передбаченого ч. 1 ст. 31 Конституції України.

Необхідно підкреслити, Кримінальний процесуальний кодекс України, (далі – КПК України) для позначення терміну «прослуховування телефонних розмов» використовує більш широку категорію «зняття інформації з електронних комунікацій». Такий вид процесуальних дій є різновидом негласних слідчих розшукових дій та однією з форм втручання у приватне спілкування.

Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (комплекс технічних засобів електронних комунікацій та споруд, призначених для надання електронних комунікаційних послуг) є різновидом втручання у приватне спілкування, що проводиться без відома осіб, які використовують засоби електронних комунікацій (телекомунікацій) для передавання інформації, на підставі ухвали слідчого судді, якщо під час його проведення можливо встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження.

Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж полягає у проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою та має значення для досудового розслідування, а також одержанні, перетворенні і фіксації різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку.

Згідно з ч. 3 ст. 258 КПК України, спілкуванням є передання інформації у будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу. Спілкування є приватним, якщо інформація передається та зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб.

За правилами, передбаченими у ч. 4 вказаної статті, втручанням у приватне спілкування є доступ до змісту спілкування за умов, якщо учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним.

Необхідно звернути увагу, згідно із міжнародними зобов'язаннями України за ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, право людини на таємницю телефонних розмов охоплюється змістом більш широкого права людини на невтручання у приватне і сімейне життя. Виходячи з такого юридичного зв'язку, використане у ст. 31 Конституції України словосполучення «передбачений законом» означає, що йдеться про

випадки захисту національної безпеки, територіальної цілісності та прав людини від злочинних посягань.

З позицій інтересів громадян, чиї телефонні розмови можуть піддаватися прослуховуванню результатом законодавчого зв'язку між правом на таємницю телефонних розмов і правом на приватність є поширення на таку категорію фізичних осіб прав суб'єктів персональних даних, закріплених у ч. 2 ст. 8 Закону України «Про захист персональних даних». Йдеться, зокрема, про право заперечувати проти обробки персональних даних після спливу мети та/або строків обробки даних, зібраних, зібраних в результаті прослуховування телефонних розмов; право знати проте, чи прослуховуються телефонні розмови суб'єкта персональних даних, право вимагати видалення або знищення наборів персональних даних, зібраних через прослуховування телефонних розмов; право звертатися зі скаргами про порушення прав, у зв'язку з незаконним прослуховуванням телефонних розмов до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або безпосередньо до суду та вимагати припинення протиправних дій, тощо.

Враховуючи те, що прослуховування телефонних розмов є однією із складових негласних слідчих розшукових дій, на такі процесуальні дії поширюються загальні юридичні вимоги проведення НСРД.

Підставою для зняття інформації із засобів електронних комунікацій є ухвала слідчого судді.

Прокурор, слідчий за погодженням з прокурором повинен звертатися до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на втручання у приватне спілкування в порядку, передбаченому ст. 246, 248, 249 КПК України, якщо будь-яка слідча (розшукова) дія включатиме таке втручання.

У випадку, якщо у зв'язку із запровадженням в Україні воєнного стану або проведенням на окремих територіях держави активних бойових дій прокурора, слідчого, які видавали клопотання про зняття інформації з електронних комунікацій було переведено до іншої прокуратури, вирішення питання слідчим суддею про задоволення клопотання про надання дозволу на вчинення відповідних процесуальних дій здійснюється з урахуванням зміненої підсудності конкретних справ.

В ухвалі слідчого судді про дозвіл на втручання у приватне спілкування в цьому випадку додатково повинні бути зазначені ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, електронну комунікаційну мережу, кінцеве (термінальне) обладнання, на якому може здійснюватися втручання у приватне спілкування.

Звертаємо увагу, вказана вище підстава для прослуховування телефонних розмов є виключною і не може бути розширеною. Сам факт запровадження на території України воєнного або будь-якого іншого спеціального правового режиму не є підставою для прослуховування телефонних розмов громадян. У зв'язку з цим, особам, які відповідно до КПК України не уповноважені проводити негласні слідчі розшукові дії із застосуванням такого процесуального засобу, як зняття інформації з електронних комунікацій прослуховувати телефонні розмови забороняється.

Щодо персональних даних, які можуть оброблятися в результаті зняття інформації про фізичну особу з електронних комунікацій, то передусім:

- її прізвище, ім'я, по-батькові, місце роботи, стаття, політичні погляди і релігійні переконання за необхідності особи, стосовно якої здійснюється прослуховування телефонних розмов;
- Прізвище, ім'я, по-батькові та посада осіб, які проводять прослуховування телефонних розмов, або залучені до його проведення;
- Інші персональні дані, зумовлені метою прослуховування або проведення НСРД у межах якого воно здійснюється загалом.

Відповідно до ст. 263 КПК України, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж покладається на уповноважені підрозділи органів Національної

поліції, Бюро економічної безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань та органів безпеки. Керівники та працівники операторів електронних комунікацій зобов'язані сприяти виконанню дій із зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, вживати необхідних заходів щодо нерозголошення факту проведення таких дій та отриманої інформації, зберігати її в незмінному вигляді.

При цьому, інформація про приватне життя особи, отримана в порядку, передбаченому КПК України, не може бути використана інакше як для виконання завдань кримінального провадження, ст. 15 КПК України.

якщо прокурор має намір використати під час судового розгляду як доказ інформацію, отриману внаслідок втручання у приватне спілкування, або певний її фрагмент, він зобов'язаний забезпечити збереження всієї інформації або доручити слідчому забезпечити збереження (ч. 1 ст. 259 КПК України).